

نقدی بر نقشه های خلیج فارس در ۴ اطلس منتشر شده در کشورهای عربی

در حقانیت کاربرد مستمر نام خلیج فارس در تمام ادوار تاریخی همین بس که در کتب ۸۰ سیاح اروپایی که در قرون وسطی به خاورمیانه سفر نموده اند و بیشتر از ۳۰۰ مورخ و نویسنده عرب و غیر عرب و در بیشتر از ۳۰ سند و قرارداد تاریخی تا قبل از تاسیس کشوری بنام امارات، نام همیشگی خلیج فارس بطور صحیح بکار برده شده است و دانشمندان فعلی جهان عرب نیز همانند عبدالمنعم سعید، عبدالهادی تازی، مجدی عمر، عبدالرحمن راشد، صلاح سائر و...^۱ اعتراف نموده اند که هیچ سندی که بتوان مستند به آن نام خلیج فارس را تغییر داد وجود ندارد. همه پژوهشگرانی که پیرامون نام خلیج فارس پژوهش نموده اند، بر این حقیقت وحدت نظر دارند که نام خلیج فارس در تمام سده های گذشته و بویژه در قرون وسطی نامی یگانه، بین المللی و بدون معارض بوده و در خاورمیانه کمتر نامی در ادوار مختلف تاریخی چنین اتفاق و یگانگی واستمرار کاربرد در میان همه جهانگردان، سیاحان، کارتوگرافان، جغرافیایان نویسنده، ادبا، مفسران دینی، مورخان و ... وجود داشته است. **خلیج فارس از ابتدای تاریخ مکتوب همواره در تمام دنیا با نامهای کشور ایران (پارس - جم - عجم - ایران) معرفی شده است. ۴ اطلس منتشر شده در کشورهای عربی با ۷۰۰ نقشه تاریخی خلیج فارس این حقیقت را روشن تر می کند. در حالیکه در سراسر جهان بندرت نام جغرافیایی را می توان دید که در طول سه هزاره اسناد مکتوب، همه نویسندگان و مورخین آنرا فقط با یک نام و مترادفهای آن نام برده باشند می توان بطور مستند اثبات کرد که در تمام دنیا خلیج فارس تنها نام جغرافیایی است که این گونه همه دنیا در تمام قرون گذشته بر کاربرد یکسان نام آن متفق بوده اند از این جهت این به میراث فرهنگی جهانی تبدیل شده است.**

طبیعی است که مورخین در بیان نام بسیاری از مکانهای جغرافی، بویژه نام دریاها اشتباهاتی مرتکب می شدند که با توجه به دانش محدود و شرایط زمانهای قدیم اینگونه خطاها امری عادی محسوب می شود. برای نمونه در منابع مکتوب کشورهای مختلف جهان با بیشتر از ۴۰ نام گوناگون برای دریای خزر رو برو هستیم از جمله این نامهای توان بحر اعاجم بحر فارس بحرآمل بحر جرجان بحر خوارزم و...را نام

^۱ <http://www.parssea.persianblog.com/>

برد.^۲ در حالیکه در مورد خلیج فارس بطور متحد و یگانه در همه جهان این نام تاریخی و مترادفهای آن بکار رفته و هیچ نویسنده ای مخصوصاً در کشورهای اسلامی در قرون گذشته این خلیج را عربی ننموده بجز چند مورد که در نقشه ها نام خلیج عقبه و بحر احمر که نزد مردم به خلیج عربی شهرت داشته اند رابه اشتباه برای خلیج فارس بکار برده اند در حالیکه هرودوت استرابو، هکاتوس، بطليموس و پلینی و تعداد دیگری از نویسندگان برای دریای سرخ نام خلیج عربی را بکار برده اند. در چند مورد نویسندگان اروپایی و عثمانی در کنار خلیج فارس به خلیجهای کوچکتر مانند خلیج بصره، خلیج قطیف و خلیج عربی (بحرین) اشاره نموده اند که هنوز هم کاربرد آنها در نقشه ها رایج است و منظور آنها خلیجهای کوچکتر داخل در خلیج فارس است و در سه مورد نیز به اشتباه نام این خورها و خلیجها را بر کل خلیج فارس اطلاق نموده اند در کشورهای عربی نویسندگان قوم گرا با نادیده گرفتن صدها نقشه و کتاب، فقط انگشت روی چند نقشه نادر گذاشته اند و به بزرگمایی آنها در موسسات و دانشگاهها ساخته اند و چند دهه است که برخلاف رویه علمی بین الملل، نام خلیج فارس را در ترجمه کتب و یا تجدید چاپ کتابهای قدیم به نام خلیج عربی تحریف می نمایند.^۳

الف: نگاهی به نام خلیج فارس در نقشه های تاریخی در چند اطلس چاپ کشورهای عربی

تا کنون در رابطه با نقشه های تاریخی خلیج فارس چند اطلس ارزشمند در کشورهای خارجی به چاپ رسیده است که دو اطلس از آنها بدلیل اینکه ناشران و نویسندگان آنها عرب هستند و چاپ رنگی و تصویر برداری از نسخه های اصل که از نمایشگاهها، کتابخانه ها و موزه های مختلف تصویر برداری شده اند از اهمیت و جذابیت بیشتری برخوردار هستند، یکی از آنها

۱- **اطلس نقشهای جزیره عربی در نقشه های اروپایی** است که توسط خالد العنقری تدوین و اتحاد ناشرین التونسی در تونس و سال ۲۰۰۱ آن را منتشر نموده است.^۴ این کامل ترین اطلس نقشه های خلیج فارس است که تا کنون به چاپ رسیده است. و در حقانیت نام تاریخی خلیج فارس سندی ارزشمند، ناطق و گویا است.

در این اطلس ۲۵۳ نقشه خلیج فارس برگرفته از منابع لاتین به ترتیب سال ترسیم از ۱۴۸۰ تا ۱۸۹۵ با کیفیت عالی و رنگی به زبانهای عربی، انگلیسی و فرانسه چاپ شده است. ۱۱۵ صفحه اول این اطلس

برای اطلاع بیشتر مراجعه شود به مجله پیام دریا شماره های ۱۳۱ مهر و ۱۳۳ آذر ۱۳۸۳ نامه های دریای مازندران و خلیج فارس میراث فرهنگی. مقاله این نگارنده

^۳ یکی از از مهمترین کتابهایی که در این زمینه چاپ شده کتاب "خلیج عربی" قدری قلعجی است. که به مرجعی برای سایر پژوهشگران تبدیل شده است

^۴ The Arabian Peninsula in Old European Maps (253 maps) by Khaled Al Ankary, Institute du Monde Arabe, Paris and Tunisia University ۲۰۰۱,

مربوط به توضیح و تفسیر مراحل مختلف توسعه و تحول و دقیق شدن نقشه های خلیج فارس و جزیره عربی و تفسیر نقشه های مربوطه اختصاص دارد که می توان مطالب آن را به شرح ذیل توضیح داد:

بنا بر اسنادی که تا کنون کشف شده ، قدیمی ترین نگاره ها و نقشه های ترسیمی کشف شده به سرزمین مصر و بین النهرین منصوب شده اند نقشه ای از سرزمین بابلیون حک شده بر آجر پیدا شده که در موزه بریتانیا به شماره ۹۲۶۸۷/۱۵۳ نگهداری می شود و متعلق به ۴۰۰۰ سال قبل و به دوره سارگون پادشاه اکد ۲۳۰۰ ق.م است که در آن خلیج فارس بدون اسم ترسیم شده است. یونانیها و رومیها و فنیقیها این حرفه را توسعه داده اند و بویژه بطلمیوس ۱۶۸ م و استرابون ۶۴ ق.م در این حرفه کوشا بوده اند. در دوره عباسیان که دانشمندان و مدیران ایرانی بر امور خلافت تسلط داشتند و وجوب جهت یابی قبله برای مسلمانان بویژه کشورهای دور دست ضرورت اهمیت کارتوگرافی را ایجاب می کرد. بدستور مامون ۸۳۳-۸۱۴ م ترجمه آثار یونانی شروع شد و نقشه ای از جهان تهیه گردید خوارزمی ۸۲۱ ، استخری ۹۲۵ ، ابن حوقل ۹۷۷ ق ، اداریسی حمودی ۱۱۶۵ ق (با ترسیم ۸۲ نقشه در کتاب نزه المشتاق) نقشه هایی از دیار عرب ، بلاد فارس بحر فارس و روم و شام ترسیم کردند که پایه و اساس نقشه های قرون بعدی توسط اروپائیان گردید. گفتنی است که در تمام این نقشه ها خلیج فارس نام خود را تحت عنوان بحر فارس و یا خلیج فارس حفظ کرده است.

اولین نقشه این اطلس تصویری از یک نقشه طراحی شده بر روی چوب توسط فرانسیکو ایتالیایی به سال ۱۴۸۰ است که وی عیناً آنرا از روی نقشه منسوب به بطلمیوس ترسیم نموده است. تقریباً بیشتر کارتوگرافهای قرون وسطی نقشه های خود را برپایه نقشه بطلمیوس طراحی نموده و در نتیجه خلیج فارس را بصورت مستطیل و با نام سینوس پرسیک ترسیم نموده اند. آخرین نقشه اطلس مذکور نقشه شماره ۲۵۳ و یک نقشه رسمی دولت عثمانی متعلق به سال ۱۸۹۵ است که خلیج فارس را با دو نام بحر فارس و بصره کورفزی ثبت کرده است. گفتنی است که در طول دوره جنگهای ایران و عثمانی و بدلیل اختلاف ایران و عثمانی بر سر مناطق شیعه نشین جنوب عراق ، بطور طبیعی دولت ترکان سنی عثمانی از انتساب خلیج (بدلیل دشمنی با شیعیان) به فارسها اکراه داشتند. و در بعضی موارد نام خلیج بصره را بر کل خلیج فارس اطلاق می کردند.

در ۹۸٪ نقشه های اطلس مذکور نام خلیج فارس کاربرد درست خود را دارد اما مرکاتور جیراد هلندی (۱۵۱۲-۱۵۹۴) برای اولین بار نام خلیج عربی را بجای نام اصلی بکار برده است و سپس شاگردان وی از جمله هوندیاس و هنریکوس چند نسخه از این نقشه را با نامهای مختلف در هلند بازسازی و عیناً بدون هیچ تغییری رونویسی (تنسیخ) کردند. در میان نقشه های اطلس مذکور ۱۰ نقشه علاوه بر نوشتن نام خلیج فارس در محل خودش ، دریای عرب و بحر عمان فعلی را نیز دریای پارس یا پرشن سی نامیده اند از جمله می توان نقشه های صفحات ۲۲۶-۱۴۱-۳۲۳-۳۲۲-۳۳۱-۳۴۵-۳۴۷-۳۶۳-۳۵۵ را در مورد پرشن سی دریای پارس نام برد. سه نقشه نیز

خلیج فارس را خلیج بصره و قطیف نامیده اند پنج نقشه نیز دریای عمان فعلی را دریای هرمز و دریای کرمان و مکران نامیده اند نام دریای عمان بندرت در این نقشه ها وجود دارد ولی نام دریای عرب (شرق یمن و عمان) در بسیاری از نقشه بکار رفته است. تعدادی از نقشه ها نیز دریای عرب فعلی را دریای اریتر نامیده اند (اریتر یا آریتراس نام یک جزیره متعلق به شاهزاده ایرانی بنام آریاتراس بوده است که نزدیک زنوبیا یا جنوب یمن واقع شده است. تعدادی از نقشه ها دریای سرخ را خلیج عرب، دریای مکه، دریای روژ، دریای رد، دریای روبروم، آنسیون، کرسون، خلیج قلزم و توراس نامیده اند.

۲- **اطلس " نقشه های تاریخی خلیج "** ^۵ این اطلس در دو جلد چاپ شده که مجموعاً حدود ۵۰۰ نقشه با نام خلیج فارس دارند.

این اطلس " نقشه های تاریخی سالهای ۱۴۹۳-۱۹۳۱ خلیج فارس را که دارای ۲۷۶ نقشه از منابع اروپایی است در بر می گیرد و توسط سلطان بن محمد القاسمی ابتداء سال ۱۹۹۶ به سفارش وی در لندن چاپ و توسط منشورات مدینه شارقه للخدمات منتشر شده است اما اخیراً فروش اینترنتی آن متوقف و صفحه مربوطه حذف شده است!

بنظر می رسد انگیزه اولیه گرد آورنده این اطلس اثبات هویت عربی برای جزایر سه گانه خلیج فارس بوده است ولی در کلکسیون نقشه های گرد آوری شده ایشان که بیشتر از ۵۰۰ نقشه می باشد در ۹۹٪ نقشه ها نام درست خلیج فارس با همین نام ثبت شده (به استثنای چند نقشه که یکی از آنها رابه عنوان طرح روی جلد کتاب اطلس منتشر ساخته است) و در مورد جزایر نیز اسناد هویت ایرانی را تایید می کند. در چاپ جلد اول که در سال ۱۹۹۶ در لندن صورت گرفته نقشه روی جلد کتاب مربوط به نقشه سال ۱۶۷۹ منطقه کشور پارس نام دارد که در آن خلیج عربی بکار رفته است (توسط جیاکوما دی رسی ترسیم شده است) ^۶ ولی از آنجا که جزایر تمب بطور واضح به رنگ ایران ترسیم شده است به همین دلیل تهیه کننده اماراتی این اطلس که متوجه این موضوع شده در چاپ جلد دوم در سال ۱۹۹۹ از خیر نقشه خلیج عربی مذکور گذشته و آنرا از جلد کتاب حذف نموده است. در این اطلس برخلاف اطلس چاپ تونس هیچیک از ۱۵ نقشه های معروفی که علاوه بر نام خلیج فارس دریای فعلی عرب را نیز دریای پارس نامیده اند به چاپ نرسیده و بنظر می رسد اینگونه نقشه ها عمداً سانسور شده است.

⁵ THE GULF IN HISTORIC MAPS first edition 250 maps of 1493-1931 and, Second Edition Contains maps 1478-1861 a private collection of original maps edited by Sultan Bin Muhammad Al- QASIMI, Printed, Inuk by Streamline Press Limited, Leicester, England, in 1996 and 1999. And in UAE 2000 together 400 maps.

⁶) Giacomina de Rossi .Rome

جلد دوم اطلس « نقشه های تاریخی » (نقشه های ۱۴۷۸-۱۸۶۱) دارای ۳۰۱ نقشه از منابع لاتین در مورد خلیج فارس است، این اطلس در واقع همان اطلس قبلی است با مقداری حذف و اضافات تقریباً ۸۰٪. نقشه های این دو اطلس مشترک هستند ولی تعدادی از آنها نیز منحصر به فرد بوده و در کتاب دیگری چاپ نشده است جلد دوم در سال ۱۹۹۹ در شارجه چاپ و منتشر شده است و همچنان ۹۶٪ نقشه ها نام خلیج فارس را بدرستی ثبت کرده اند.

در مورد جلد اول گفتنی است که اولین نقشه متعلق به ۱۴۷۸ توسط بوکینک در رم بصورت نقشه رنگی و بر روی مس و بر اساس نقشه بطليموس ترسیم شده است در این نقشه خلیج فارس با نام سینوس پرسیکوس به شکل مستطیل و بزرگتر از اندازه طبیعی آن است ولی نامهای جغرافیایی زیادی را بر اساس متون یونان قدیم در بر دارد. در نقشه سال ۱۴۹۳ نیز بر اساس اطلاعات یونان قدیم ترسیم شده است خلیج با نام مر پرسیک و به شکل مربع ترسیم شده که اندازه آن کوچکتر از اندازه واقعی خلیج فارس است. نقشه ۱۵۱۱ که در ونیز بر روی چوب و رنگی توسط برناردوس سیلوانوس ترسیم شده است مشابه نقشه ۱۴۷۸ بوکینک است و بر اساس نقشه بطليموس ترسیم شده است در این نقشه نیز خلیج فارس با نام سینوس پرسیکوس به شکل مستطیل و بزرگتر از اندازه طبیعی آن است در هر سه نقشه جزایر جنوبی که متعلق به پارسیان بوده است به شکل دقیقی در جنوب شرقی یمن ترسیم شده است. از نقشه سال ۱۴۷۸ تا نقشه سال ۱۵۴۸ تحولی در دقت فاصله های جغرافیایی بوجود نیامده است در این سال جیاکومو گاستالدی ونیزی برای اولین بار نقشه پرشیا را به شکل دقیق تری ترسیم و از دریای شمال ایران، مر باکو (دریای خزر) و دریای جنوب ایران، با نام مر پرسو را به شکل واقعی تری ترسیم نموده است وی مجدداً در سال ۱۵۶۱ و ۱۵۷۰ خلیج فارس را با نام گلفو پرشیا و دریای عمان را با نام گلفو اورموز بطور کامل تر و دقیق تری ترسیم کرده است در حالیکه تا سال ۱۶۷۹ سایر نقشه ها قبل و حتی بعد از این تاریخ نیز همچنان بر پایه اطلاعات قدیمی موقعیت و مساحت خلیج فارس را با نام سینوس پرسیکوس و گلفو پرشیا را همچنان غیر دقیق ترسیم کرده اند. در این سال جیاکومو دی رسی در رم نقشه رنگی دقیقی ترسیم و حتی جزایر سه گانه تمب و ابوموسی را به رنگ خاک ایران ترسیم کرده است اما همچنان اندازه ها در نقشه ها تا واقعیت فاصله زیادی دارد مثلاً بحرین با نام بهرام در همه این نقشه ها با مساحت و موقعیت غیر واقعی و گاهی بجای قطر ترسیم شده است. اطلاعات موجود در نقشه های جهان نما حتی در این دوره نیز همچنان فراتر از ۷ دریا و ۷ کشور نرفته و به سبک قدیم و سبک جغرافیایانویسان مسلمان، چین در غرب ، اروس در شمال فرانکه در اروپا و افریقیه در جنوب لبه های پایانی دنیا تصور می شود. حتی در نقشه جهان نمای سال ۱۷۴۰ وتریس اربیس استراین، جهان همچنان تنها به سه قاره محدود شده است و قاره های آمریکا و اقیانوسیه همچنان زنجیره مفقود شده هستند بنابر این در تمامی این نقشه ها خلیج فارس در

مرکزیت جهان قرار دارد. در نقشه جهان نمای سال ۱۵۱۵^۷ جوهانز دویر تا حدودی نقشه ها به واقعیت های جغرافیایی نزدیک شده ولی قاره آمریکا و اقیانوسیه هنوز در جغرافیای جهان ناپیدا هستند. در سال ۱۵۵۱ جرارد مرکاتور بر روی کره نقشه جهان را ترسیم نموده است که البته اشتباه و نقص قبلی را دارد. اما در سال ۱۶۶۰ Eckebrecht Philipp فلیپ ایکبرخت نقشه جهان نمایی ترسیم کرده است که قاره آسیا، اروپا، آفریقا و آمریکا را در بر می گیرد ولی فاقد سرزمین های استرالیا و اقیانوسیه است، نقشه ای متعلق به حدود ۱۷۵۳ از نیکلاس دی فر (۱۶۹۴-۱۷۵۴) بصورت رنگی و به شکل کره ای باقی مانده است در این نقشه جهان تقریباً به شکل امروزی ترسیم شده است. در سال ۱۷۴۸ Bertrand Rene Pallu برتراند رنه پالو در نقشه خود جغرافیای خلیج فارس را تا حدودی درست ترسیم کرده است. در سال ۱۷۵۸ توماس جفریز نقشه جهان نمایی ترسیم کرده است که به واقعیتهای امروز جهان نزدیک است. و بلاخره در سال ۱۷۷۴ سامویل دون کامل ترین نقشه کروی تا آن روز را از جهان ارایه نموده است.

در سال ۱۷۷۲ کارستن نیبور نقشه ای ترسیم کرده است که در آن برای اولین بار بجای نام دریای هرمز از بحر عمان نام برده شده در حالی که قبل از این تاریخ در نقشه های لاتین عبارت دریای عمان بندرت وجود دارد. البته نام اومانیا یا همانا که یک منطقه پارسی بوده است نامی کهن در شرق خلیج فارس است. در این نقشه اندازه های جغرافیایی بنادر و جزایر به واقعیت نزدیک تر شده اند و جزایر سه گانه نیز در موقعیت دقیق تر به رنگ ایران ترسیم شده اند علت دقیق بودن این نقشه آن است که نیبور چند سال در خلیج فارس به پژوهش مشغول بوده و نقشه وی مستقل از اطلاعات قبلی و متکی بر مشاهدات عینی وی و در بردارنده تحولات و جابجایی های جمعیتی است که در دو سده اتفاق افتاده است. علی رغم دقیق بودن نقشه نیبور، تا سال ۱۸۳۵ بسیاری از نقشه های ترسیم شده از سوی آلمانها، انگلیسی ها ، فرانسوی ها و حتی هلندی ها از دقت برخوردار نیست تا اینکه در این سال نقشه ای بر اساس اطلاعات نیبور ترسیم و توسط جوستوس پرتس منتشر می شود. و بلاخره در سال ۱۸۶۰ دو نقشه با نام پرشن گلف وست و ایست توسط موسسه هیدروگرافی (آبنگاری) در لندن منتشر شده است که با واقعیات و اندازه های جغرافیایی امروزی خلیج فارس منطبق است این دو نقشه در صفحه ۳۱۰ و ۳۱۱ کتاب اطلس تاریخی خلیج چاپ شده است.

اشاره ای به چند اطلس متفرقه دیگر

- اطلس عراق در نقشه های قدیمی در این اطلس که تالیف احمد سوسه پدر کارتوگرافی در عراق است بر اساس منابع یونانی و اسلامی ۳۹ نقشه به زبان عربی و به طریقه سیاه و سفید ترسیم شده است که در این نقشه ها از جمله در نقشه دوره آشوریان به شماره ۶ ، نقشه هیکاتوس متوفی ۴۷۵ ق.م به شماره ۷ که در امپراتوری پارس و مصر سفر نموده است، نقشه ایراتوستین یونانی به شماره ۹ ، نقشه

^۷ Johannes Stabius Durer

بطليموس به شماره ۱۰، در همگی خلیج فارس (ترجمه سینوس پرسیک) بکار رفته و اما در نقشه فتوحات قرن اول هجری به شماره ۱۱، نقشه بلخی ۹۳۴م به شماره ۱۲، نقشه دیار عرب استخری ۹۵۱ م به شماره ۱۶ و نقشه عراق از استخری به شماره ۱۸، نقشه جهان نمای ابن حوقل ۹۷۷م به شماره ۱۹، نقشه عراق از ابن حوقل به شماره ۲۲، نقشه جهان از جیهانی ۹۷۷م به شماره ۲۶، نقشه جهان نمای ادیریسی ۱۰۹۹-۱۱۶۴ م به شماره ۲۹، نقشه جهان نمای قزوینی ۱۲۰۳-۱۲۸۳ به شماره ۳۱، نقشه ابن الوردی ۱۳۴۸م به شماره ۳۶ نقشه شماره ۳۸ از جغرافیانویس مجهول و نقشه شماره ۳۹ بنام مواضع التاریخیه در همگی این نقشه ها کلمه بحر فارس (دریای پارس) بکار رفته است.

- **اطلس ضمیمه کتاب الخلیج الفارسی** عبر التاریخ نوشته احمد میرزاچاپ قاهره چاپ دوم که در آن ۵۱ نقشه از کتب عربی بصورت سیاه و سفید که همگی از منابع عربی برگرفته شده و متعلق به دوره های مختلف تاریخی هستند همگی نام خلیج فارس را در بردارند که در ۲۴ نقشه آن خلیج فارس و در ۲۵ نقشه بحر فارس و در دو نقشه آن بحر العجم بکار رفته است. در این کتاب فصل اول به گزیده ای از توصیفهای مختصات جغرافیایی و طبیعی خلیج فارس از کتب جغرافیایی مسلمانان از قرن سوم تا قرن دهم اختصاص دارد و در آن متونی را از کتب ۲۶ نفر از سیاحان و مورخین مشهور مسلمان در خصوص توصیف بحر فارس را با ذکر منابع و مآخذ آورده است. فصل دوم به برگزیده ای از نویسندگان قرون اخیر اختصاص دارد که در آن متونی را از کتب ۱۸ نفر از سیاحان و مورخین مشهور عرب در خصوص توصیف بحر فارس را با ذکر منابع و مآخذ آورده است. فصل سوم به برگزیده ای از نویسندگان و مستشرقین غربی قرون اخیر اختصاص دارد که در آن متونی را از کتب ۸ نفر از سیاحان و مورخین مشهور غرب در خصوص توصیف بحر فارس را با ذکر منابع و مآخذ آورده است. بخش دوم شامل نقشه های خلیج فارس است که فصل اول آن به خلیج فارس در نقشه جهان و آسیا اختصاص دارد و شامل ۱۷ نقشه است فصل دوم خلیج فارس در نقشه های کشورهای عربی است که ۲۳ نقشه دارد فصل سوم به نقشه خلیج در جغرافیای ایران نام دارد که در آن ۲۰ نقشه از کتب عربی ویژه جغرافیای ایران برگرفته شده است.^۸

در کتاب "قلائد الذهب فی معرفه انساب قبائل العرب" به قلم مصطفی حمیدی بن احمد الکردی الدمشقی، از مولفین قرن دهم هـ ق. شرح و مقدمه سلمان الجبوری مکتبه الهلال ۲۰۰۰ دارای ۱۰ نقشه با ذکر نام خلیج فارس است.

^۸ در کتابخانه های کشورهای عربی و بویژه در دارالوثائق قاهره اطلسهای مورد بحث وجود دارد .

- در کتاب "اطلس التاریخی للعالم الاسلامی فی العصور الوسطی" عبد المنعم ماجد. علی البنا . دار الفكر العربی ۱۹۸۶ مکتبه القاهره الکبری رمز ۲۵۴۰۰ حدود ۱۶ نقشه از جمله نقشه های شماره ۲-۳-۷-۸-۹-۱۰-۱۶ مربوط به خلیج فارس با همین نام است .
- در کتاب مصور الجغرافی لاقالیم الارض الطبیعیه و السیاسیه ۹۰ نقشه از منابع عربی وجود دارد که در ۱۲ نقشه مربوط به منطقه خلیج فارس در همگی نام تاریخی بحر فارس و خلیج فارس وجود دارد این کتاب تألیف الشیخ محمد فخرالدین مدرس دارالعلوم است که انتشارات مکتبه الهلال بشارع الفجالة بمصر چاپ یازدهم آنرا در سال ۱۹۲۵ انجام داده است.
- در کتاب اطلسی بنام "انساب العرب للعالم الاسلامی" چاپ ۱۹۹۴ مکتبه القاهره الکبری (رمز ۲۵۴۰۰) حدود ۱۰ نقشه با ذکر نام خلیج فارس وجود دارد
- در کتاب "اعلام الجغرافیین العرب" الدكتور عبدالرحمن حمیده، دارالفکر المعاصر ، دمشق ، سوریه ۱۹۹۵ مختصری از مطالب ۱۵۰ سیاح عرب و مسلمان و پنج نقشه تاریخی بر اساس مورخین صدر اسلام با ذکر نام خلیج فارس دارد و کتابهای بیشمار دیگری که از ذکر آن برای جلوگیری از اطاله کلام خودداری می شود.
- = اطلس تاریخی اسلام (محمد مختار قاهره ۱۹۲۲) و الخرائط التاریخیه احمد صالح قاهره ۱۹۱۴ و اطلس ضمیمه کتاب قلاید الذهب فی معرفه انساب قبایل العرب که دارای ۹ نقشه به زبان عربی با نام خلیج فارس و بحر فارس است. یک اطلس باستانی دیگر عربی و فارسی متعلق به سالهای قبل از ۱۲۰۰ میلادی که دارای ۹۶ صفحه و ۱۵ نقشه منطقه ای و دو نقشه جهان نما است این اطلس را سال ۲۰۰۱ دانشگاه آکسفورد از یک حراجی خریداری کرده است. در این سند تاریخی نیز خلیج فارس در همه جا با نام تاریخی درست خود ثبت شده است. در طول دو دهه گذشته کشورهای عربی در مورد اثبات ادعاهای ارضی خود نسبت به یکدیگر نقشه هائی تاریخی را در رسانه های گروهی خود منتشر و بعضاً به عنوان سند به دیوان بین المللی دادگستری تقدیم نموده اند که در آنها خلیج فارس با همین نام توصیف شده است. از جمله در دعاوی ارضی ۱- قطر و بحرین، ۲- در دعاوی عربستان و قطر ۳- در دعاوی یمن و عمان در نقشه ها و اسناد مورد استفاده آنها نام خلیج فارس بکار رفته است.
- ۴- دولت کویت در سال ۱۹۹۲ کتابی را مشتمل بر ۸۰ نقشه و سند تاریخی تحت عنوان "الکویت فی الخرائط العالم" (کویت در نقشه های جهان) به چاپ رسانیده است که در همه این نقشه ها و اسناد تاریخی که از اطلسهای مختلف گرد آوری شده است، نام خلیج فارس وجود دارد.
- ۵- در سال ۱۹۹۴ اطلسی در کویت تحت نام "الکویت قراءه فی الخرائط التاریخیه" به همت عبدالله یوسف الغنیم به چاپ رسیده که حاوی حدود ۲۰ نقشه با نام خلیج فارس است.
- ۶- در کتاب دیگری بنام "ریشه های کویت" (اصول الکویت المنشور العام) که در سال ۱۹۹۱ در هلند به چاپ رسیده است، ۱۵ نقشه تاریخی وجود دارد که در همگی نام خلیج فارس ثبت شده است. جالب اینکه یکی از مهمترین استنادات کویت که در هر سه اطلس مذکور به چاپ رسیده است، نقشه

۱۷۶۲ کارستون نیبور دانمارکی است در نقشه مذکور تحت نام نقشه خلیج فارس جرایر سه گانه با نام ابرانی بومف و تنمب متعلق به ایران به ثبت رسیده است.

در یک کتاب به نام "اطلس تاریخ اسلام" که در آمریکا و کشورهای عربی بویژه مصر در سالهای ۱۹۵۱ و ۱۹۵۵ چندین بار تجدید چاپ شده است، ۱۶ نقشه وجود دارد که در همه آنها نام خلیج فارس برای آبهای جنوب ایران بکار رفته است.

بانک عربی و بیت القرآن در بحرین در سال ۱۹۹۶ تقویم دیواری بزرگی را منتشر نموده اند که دارای ۱۲ نقشه تاریخی است مربوط به بحرین است که در همگی نام خلیج فارس در آنها موجود است.

در این میان اطلس عراق در نقشه های قدیمی ۱۹۵۹ (احمد سوسه) اهمیت بسزایی در تاریخ تحول نقشه های مسلمانان دارد بر اساس نقشه های این اطلس ها می فهمیم که مسلمانان، جهان را همچون سینی دایره ای شکلی تصور می کردند که دور تا دور آن را آب فراگرفته و لبه انتهایی این دایره سلسله جبال قاف وجود دارد که مانع ریختن آب به بیرون از این سینی می شود و مرکز دنیا منطقه غرب خلیج فارس و مکه بوده است. در تمام نقشه های دوره اسلامی تکامل و تحول چندانی به چشم نمی خورد همگی جهان را همانند یک سینی تصور می کردند که لبه پایانی آن در شرق پایانه دریای پارس و چین در جنوب بلاد زنگ و افریقه و در غرب بلاد تنجه (تنگه) و اندلس و انتهای دنیا در شمال نیز روم و یاجوج و ماجوج و کوه قاف و دریای محیط نیز لبه های پایانی دیگر دنیا تصور می شدند. دریا های جهان نیز در تصور مسلمانان عبارت بودند از :

دریای محیط ۲- دریای روم ۳- دریای پارس ۴- دریای هند ۵- دریای قلمزم ۶- دریای دریای چین ۷- دریای زنگ (افریقه) در این میان دریای محیط که همان اقیانوس است بزرگترین دریا ترسیم می شده است. که بنظر بعضی از جغرافیایان مسلمان این دریا سراسر دنیا را فرا گرفته و بعد از آن سلسله جبال قاف قرار دارد که به دور دنیا کشیده شده است. گفتنی است که اصطلاح هفت شهر عشق و هفت سرزمین و ۷ آسمان و ۷ خان که در ادبیات ایرانی از کتاب اوستا تا کتب معاصر از آن سخن به میان می آید از همین تصور جغرافیایی قدیمی ریشه می گیرد.

علاوه بر اطلسهای فوق می توان به اطلس " نقشه های جغرافیایی خلیج فارس از ماقبل تاریخ تا زمان معاصر " (موسسه سحاب ۱۹۷۱) در این اطلس مجموعه ای شامل ۳۷۳ نقشه، لوحه و سنگ نوشته از منابع و اطلسهای مختلف و متنوع موجود در موزه ها و کتابخانه های کشورهای عربی و کشورهای اروپائی به چاپ رسیده است که همگی به زبانهای مختلف کلمه های مترادف با دریای پارس و خلیج فارس بکار برده اند. این اطلس در سال ۱۳۶۸ چاپ مجدد شده است^۹

^۹ - Atlas of historical maps of Persian Gulf from pre history till present time: Kartugrafi-i Sahab, 1349 [1971] (370 maps)

علاوه بر این اطلس ها که ویژه خلیج فارس هستند اطلسهای دیگری که در کشورهای غیر عربی چاپ شده اند نیز وجود دارند که تعداد ۱۷ نمونه از آنها که حاوی تعدادی از نقشه های تاریخی خلیج فارس هستند در آرشیو اداره اسناد و آرشیو وزارت خارجه کشورمان موجود هستند.

بر اساس نقشه های این اطلس ها که در همگی خلیج فارس یا مترادفهای لاتین آن بکار رفته است می توان گفت که دقت در اندازه ها و مقیاسهای طبیعی در کارتوگرافی بویژه برای خلیج فارس از دوره بطلمیوس تا قرن ۱۷ م تغییرات قابل توجهی نکرده است. نقشه گاستالدی ونیزی در سال ۱۵۴۸ چند نقشه پرتغالی در سالهای ۱۵۶۰ و ، نیکلاس سنسون فرانسوی در ۱۶۵۴ ، نقشه یک آلمانی در سال ۱۵۹۶ و چند نقشه انگلیسی در سال ۱۸۰۷ هرکدام در نقشه های ترسیمی خود اسامی را به نقشه های قبلی اضافه کرده اند ولی علی رغم اینکه بعضی اسامی جغرافیایی در منطقه خلیج به آنها اضافه شده است اما همچنان شیوه کلاسیک و بطلمیوسی و یا اطلاعات برگرفته از کتب مقدس و کتب کلاسیک بر همه آنها حاکم است می توان گفت سال ۱۷۷۲ عصر نوین در کارتوگرافی سینوس پرسیکوس است در این سال کارستون نیبور هلندی که چند سال در سواحل خلیج فارس به پژوهش علمی مشغول بود نقشه ۱۷۷۲ سینوس پرسیکوس را ترسیم کرده در این نقشه حتی جزایر کوچک تنب و ابوموسی در قلمرو ایران بدقت ترسیم شده است اگر چه تا سال ۱۸۶۲ که نقشه های دقیق و مستند انگلیسی ها منتشر شد نیز همچنان بسیاری از نقشه ها همان اطلاعات غیردقیق سنتی را داشتند اما می توان گفت این نقشه به دوره نقشه های کلاسیک و سنتی گلف پرس یا سینوس پرسیکوس پایان داده است. تنها در اطلس قاسمی تعداد ۲۰۱ نقشه کلاسیک از ۱۴۸۷ تا ۱۷۷۲ که آن را دوره نوین می نامیم بنام خلیج فارس وجود دارد تعداد کل نقشه های سنتی که خلیج فارس را ثبت کرده اند بالغ بر ۶۰۰ نقشه است. از سال ۱۷۷۲ تا ۱۹۵۷ نیز صدها نقشه علمی در سراسر جهان منتشر شده است که تمامی آنهايي که به منطقه خلیج فارس مربوط می شود نام اصیل و تاریخی خلیج فارس و یا معادل های آن را در بر دارند در سال ۱۹۷۵ و بعد از جنگ نفت ایران و بریتانیا توطیه تغییر نام خلیج فارس شروع شده است. اطلس های برگرفته از منابع اسلامی:

می دانیم که به دلیل واجب بودن جهت یابی دقیق قبله در مساجد و برای نماز علم جغرافیا از سده دوم هجری اهمیت زیادی برای مسلمانان پیدا کرد و از این زمان شخصیت های جغرافیایی مانند مقدسی ۸۸۵ م. بلخی ۹۳۴ م. مسعودی ۹۵۸ م، ادریسی متوفی ۱۱۶۵ م جیهانی، ابوزید و استخری ظهور کردند و نقشه های آنها برای سیاحان پرتغالی، فرانسوی، هلندی و روسی تا قرن ۱۷ منبع الهام بود. حداقل حدود ۳۰۰۰ نقشه و اطلس در کشورهای مختلف جهان تا کنون نام خلیج فارس را ثبت نموده اند بسیاری از این نقشه ها علاوه بر نام خلیج فارس از نظر ترسیم جزایر سه گانه نیز دارای اهمیت هستند بطوریکه جزایر کوچک تنمب و ابوموسی را نیز ترسیم و آنها را جزء قلمرو و حاکمیت ایران تصویر کرده اند تعداد اینگونه نقشه ها بالغ بر یکصد عدد است که در ۳ گروه قرار می گیرند الف- نقشه های رسمی دولتی - از جمله آنها می توان به نقشه های ذیل اشاره کرد:

- نقشه رنگی خلیج فارس Carte du Golphe Persique : در سال ۱۷۶۴ از سوی وزارت خارجه فرانسه تهیه شده و جزایر به رنگ سرزمینهای ایران است.

- نقشه خلیج فارس د گلفو پرسیا Gulf of persia the : در سال ۱۸۲۹ توسط کاپیتان بروکس C.B.Brucks به دستور کمپانی هند شرقی و نماینده رسمی دولت بریتانیا تهیه شده ، جزایر به رنگ سرزمینهای ایران است و در یادداشت همراه نقشه نیز نام جزایر جزو نواحی تحت تملک ایران آورده شده است.

- نقشه امپراتوری ایران the Persia Empire : در سال ۱۸۱۳ توسط جان مکدونالد کاینز مشاور سیاسی سرجان مالکوم در ماموریت به ایران تهیه شده ، سیاه و سفید است، در سال ۱۸۳۲ توسط اروسمیت به صورت رنگی چاپ شد و در آن، سرزمین ایران و جزایر از یک رنگ هستند.

- نقشه آسیای مرکزی شامل کابل، ایران، رود ایندوس و کشورهای واقع در شرق آن^{۱۰}
در سال ۱۸۳۴ توسط سرگرد الکساندر برنز بر اساس « نقشه‌های معتبر Authentic Maps اروسمت تهیه شده ، رنگی و جزایر در آن به رنگ سرزمینهای تحت حاکمیت ایران است.
- نقشه حدود فعالیت قبیل‌های ساحل مروارید

(the activities of tribes of pearl Coast Limits)

: در سال ۱۸۳۵ توسط کاپیتان هتل تهیه شده ، جزایر را در بخش ایرانی خط تقسیم کننده خلیج فارس نشان می‌دهد.

- نقشه خلیج فارس ۱۸۸۶

: ۱۸۸۶ the persian Gulf

در سال ۱۸۸۶ از سوی بخش اطلاعات وزارت جنگ بریتانیا تهیه شد. نسخه‌ای از این نقشه در سال ۱۸۸۸ به دستور لرد سالیسبوری وزیر خارجه بریتانیا، تقدیم ناصرالدین شاه قاجار شد. هنگامی که وزیر مختار بریتانیا در تهران ، سردروموندولف از تقدیم آن به حضور شاهر ایران ابراز تاسف کرد، چون در آن متصرفات ایران در خلیج فارس نشان داده شده بود که شامل جزایر سه گانه بود، لرد سالیسبوری یادآور شد: دقت کنید که در آینده هیچ نقشه‌ای اهدا نگردد، با این وجود، نقشه مزبور یکبار دیگر در سال ۱۸۹۱ به چاپ رسید و باز هم جزایر در آن به رنگ سرزمین ایران نمایش داده شده بود.

نقشه رسمی ایران Official Map of Persia (در ۶ صفحه) : در سال ۱۹۹۷ در بخش نقشه‌برداری سیملا، اداره مکان نگاری وزارت خارجه حکومت هند، تهیه شده و جزایر تنب و ابوموسی در آن به رنگ سرزمین ایران نمایش داده شده‌اند.

- نقشه ایران، افغانستان و پاکستان غربی

Afghanistan and west Pakistan

در اطلس جهان World Atlas : ورقه‌های شماره ۱۴۴ - ۱۴۳ ، تهیه شده در سال ۱۹۶۷ تحت نظارت شورای وزیران اتحادیه جماهیر سوسیالیستی شوروی به مناسبت پنجاهمین سالگرد انقلاب اکتبر، که در آن نام ایران زیر نام جزایر تنب و ابوموسی و سایر جزایر ایرانی خلیج فارس آورده شده است.

ب (نقشه‌های نیمه رسمی از جمله آنها می توان به نقشه های ذیل اشاره کرد:

- نقشه امپراتوری ایران A Map of the Empire of Persia : در سال ۱۷۷۰ توسط آقای دانویل برای دولت بریتانیا تهیه شده و جزایر در آن به رنگ ایران هستند.

- نقشه جدید امپراتوری ایران Persia A New Map of the Empire of : در سال ۱۷۹۴ توسط دانویل تهیه شده و در آن جزایر به رنگ بقیه سرزمین‌های ایران است.

- نقشه ایران و کابل Map of Persia and cabul در سال ۱۸۳۷ : توسط اروسمیت در لندن تهیه شده و سه جزیره به رنگ ایران است.

- نقشه ایران ، افغانستان و بلوچستان . Baluchistan Persia Afghanistan and : در سال ۱۸۹۱ توسط انجمن سلطنتی جغرافیای تحت نظارت لرد کرزن تهیه شده و به کتاب وی « ایران و قضیه ایران » چاپ سال ۱۸۹۲ نیز پیوست شده است که در آنها جزایر تحت حاکمیت ایران ترسیم شده است.

پ (نقشه‌های غیررسمی از جمله آنها می توان به نقشه های ذیل اشاره کرد:

- نقشه ایران of Persia the Map : در سال ۱۸۱۸ در انگلستان برای اطلس بزرگ جدید تامسون Thomson new Grand atlas تهیه شده است .

- نقشه ایران Persia Map of : در سال ۱۸۲۸ در لندن توسط سیدنی هال تهیه شده است.

- نقشه ایران و بخشی از امپراتوری عثمانی Ottoman Empire Persia and part of : در سال ۱۸۳۱ توسط جی لانگ تهیه شده و از سوی انجمن گسترش آموزش مفید Society of Useful Education Expanding در انگلستان چاپ شده است.

- نقشه ایران persia Map of : در سال ۱۸۴۰ برای اطلس بلاک Black Atlas در لندن چاپ شده است.

- در نقشه ایران و کابل Map of persia a Cabul : در سال ۱۸۴۴ توسط جانستون برای اطلس نشنال National Atlas در انگلستان چاپ شده است.

- نقشه ایران persia Map of : در سال ۱۸۵۱ توسط راپکین برای اطلس جان تالیس John Atlas Tallis تهیه شده است.

- نقشه ایران و افغانستان Persia and Afghanistan : در سال ۱۸۵۴ توسط بلاک برای دانشگاه ادینبورگ تهیه شده است.

- نقشه ایران و افغانستان Persia and of Afghanistan : در سال ۱۸۶۰ برای اطلس جنرال General Atlas کیت جانستون تهیه شده است. - نقشه ایران، افغانستان و بلوچستان Afghanistan Baluchistan Map of pers : در اطلس نوین جهان Modern Atlas of the World که در سال ۱۹۰۹ در موسسه هاموند چاپ شده است. نقشه ایران Iran The Map of : در اطلس بین المللی جهان (Cosmopolitan World Atlas CentennialEd) ۱۸۵۶-۱۹۵۶ که در سال ۱۹۵۶ توسط موسسه مک نالی تهیه شده است.

در کتاب مغاص اللثالی و متار اللیالی سدید السلطنه کبابی که مربوط به یکصد سال قبل است سندی دال بر حاکمیت ایران بر جزایر سه گانه وجود دارد در ۷۳/۱/۲۰ یک کارشناس حقوق بین الملل در فرانسه اظهار داشته است که ۵۰۰ سند از اسناد وزارت خارجه انگلیس گواهی تعلق جزایر سه گانه به ایران را دارد. (به نقل از روزنامه ایران)

از میان حدود ۶ هزار نقشه تاریخی مربوط به قرون گذشته تا سالهای ۱۸۹۰ که در همه آنها خلیج فارس ثبت شده فقط سه نقشه با نامهای خلیج بصره، خلیج قطیف و خلیج کویت ، خلیج بحرین، خلیج سیراف از این منطقه نام برده اند که البته اینها نام خلیج ها کوچک هستند که به آنها خور و Bay گفته می شود و هنوز هم کاربرد محلی خود را دارد ولی اطلاق آن بر کل خلیج اشتباه است ..

بدیهی است که اصالت و صحت این سه نقشه که عربها از آن استفاده های تبلیغاتی زیادی برده و آنرا روی جلد بسیاری از کتبی که تاکنون در مورد خلیج چاپ شده ترسیم کرده اند تردید وجود دارد اگر چه حتی آنها اصیل هم که باشند در مقابل هزاران نقشه ، کتاب و نوشته تاریخی و بیشتر از سیصد کتاب تاریخی ، یک کتاب و یک نقشه نمی تواند انبوهی از اسناد و نقشه ها را باطل کند و لذا فاقد ارزش علمی است و آنرا به عنوان خطا، به دور می اندازند ، کمالینکه در مورد دریای خزر نیز بطور انگشت شماری مورخین قدیمی از جمله شهاب الدین محمد النوبری ۷۳۳ق در کتاب نهاییه الارب فی فنون العرب بحر فارس و دریای عجم بکار برده اند ولی، بدلیل اینکه اکثریت مورخین عرب، اروپائی و ترک آنرا دریای قزوین، کاسپین و خزر ثبت کرده اند در علم کارتوگرافی این سه نام را نامهای اصیل می دانند و اسامی دیگر را برسمیت نمی شناسند قطعاً اینکه بعضی از اعراب برای چند نقشه انگشت شمار این همه اهمیت علمی قائل هستند ولی چشم خود را بر روی بیشتر از هزاران نقشه و سند دیگر می بندند نشانگر آن است که نگاه آنها به مسائل از دید علمی و تاریخی نیست، بلکه نگاهی سیاسی و مغرضانه دارند نمونه ای از این نوع برخورد را در بعضی مطبوعات عربی شاهد بوده ایم و یا نمونه دیگر وزیر آموزش و پرورش عربستان سعودی در اسفند ۱۳۸۲ دستور جمع آوری یک میلیون نسخه از یک کتاب درسی از مدارس سراسر کشور به دلیل وجود نام خلیج فارس را انجام داده است که یاد آور تعصبات عصر جاهلیت است .

اینها نمونه ای از نقشه های تاریخی موجود در کتب مختلف عربی است که نام خلیج فارس بر آنها ثبت گردیده است. اما از صدها نمونه دیگر در آرشیو سایر کشورها به موارد ذیل بسنده می کنیم. در کتابخانه کنگره آمریکا و کتابخانه آرگوسی نیویورک بیشتر از ۲۰۰ نقشه تاریخی وجود دارد که خلیج فارس با نام اصلی در آنها ثبت شده است.

در کتابخانه ملی بریتانیا (لندن)، کتابخانه و اسناد وزارت امور هند (لندن)، مرکز اسناد عمومی لندن و کتابخانه دانشکده مطالعات خاورشناسی لندن بیشتر از ۳۰۰ نقشه در بر دارنده نام خلیج فارس وجود دارد در بسیاری از نقشه های اروپایی نه تنها خلیج فارس **persian gulf** بلکه نام دریای پارس **persian sea** نیز برای منطقه سواحل ایران و پاکستان و عمان ترسیم شده است از جمله در این مورد می توان به نقشه ذیل اشاره نمود.

approved modern maps and cartography the whole being regulated by astron observations: by Eman Bowen. ۱۷۴۸

۳- اداره آرشیو ملی پرتغال دهها سند مهم تاریخی به زبانهای عربی، فارسی، ترکی و پرتغالی در خصوص جزایر ایرانی و خلیج فارس وجود دارد. در اداره آرشیو وزارت خارجه ایران، وزارت خارجه فرانسه، وزارت خارجه روسیه، وزارت خارجه پرتغال، وزارت خارجه هلند، هند، آلمان، اسپانیا، نروژ، رومانی، لهستان، آفریقای جنوبی، استرالیا نیوزلند، ژاپن و در بسیاری از موزه ها، کتابخانه ها و حتی هتلها و یا آرشیو های خصوصی چه در کشور های عربی مانند مصر و چه کشور های غیر عربی صدها نقشه تاریخی با نام خلیج فارس وجود دارد. (نقشه موجود در موزه کبیر قاهره که بر اساس یک لوحه سنگی عظیم قبل از میلاد ترسیم شده است و از سال ۱۹۰۳ در کنار این لوح نصب است و به نام خلیج فارس مزین می باشد که بعضی از این نقشه ها از سوی یونسکو به عنوان میراث بشریت برسمیت شناخته شده و بطور نمونه می توان به کتابی تحت عنوان نوادر المخطوطات **RARE MANUSCRIPTS**) که از سوی یونسکو در سال ۱۹۹۵ بر اساس اسناد کتابخانه اسکندریه چاپ شده است اشاره کرد.

موسسه دریای شرق با کمک دولت کره جنوبی نیز در سال ۲۰۰۲ کتابی بنام: **Maps East Sea in World** این کتاب ۴۰ نقشه تاریخی را از سال ۱۷۱۵ تا سال ۱۸۰۰ در جهت اثبات نام دریای شرق به چاپ رسانده است که در تمامی نقشه هائی که جنوب ایران را در بر گرفته اند (۳۱ نقشه) نام خلیج فارس ثبت گردیده است. در این کتاب همچنین فهرست مشخصات ۹۰ نقشه کتابخانه لندن از سال ۱۵۹۵ تا ۱۸۹۴ و فهرست ۶۱ نقشه موجود در دانشگاه کمبریج لندن متعلق به سالهای ۱۵۷۰ تا ۱۸۲۴ راجع به آسیا را به چاپ رسانده در این نقشه ها نیز همچنان خلیج فارس با نام تاریخی و درست خود ثبت شده است.

× در آلمان یک اطلس تاریخی حاوی تصاویر نقشه های موجود در موزه ها و آرشیو های خصوصی آلمان چاپ شده که ۹ مورد نقشه های جهان نام خلیج فارس را در بر دارد.

حدود ۳۰ اطلس تاریخی مربوط به قرن گذشته خلیج فارس را با همین نام ثبت کرده اند.

از جمله: اطلس توماس هربرت ۱۶۲۸ ، اطلس پاریس دانشگاه لوساج ۱۸۶۳ ، اطلس آلمان ۱۸۶۱ ، اطلس پاریس انویلی ۱۷۶۰ ، اطلس جغرافیای مدرن ۱۸۹۰ پاریس که توسط F. SCHRADER and F. PRUDENT طراحی شده دارای ۱۰ نقشه با ذکر نام خلیج فارس است. این اطلس در مرکز اسناد ملی مصر (دار الوثائق قومی) نگهداری می شود و در نقشه شماره ۴۰ جزایر سه گانه با رنگ و متعلق به ایران ترسیم شده است. اطلس لندن ۱۸۷۳ ، اطلس ارنست امبروسیوس ۱۹۲۲ ، اطلس بیلفیلد ۱۸۹۹ اطلس هارمسورث قرن ۱۹ لندن . و ...

دایره المعارف های بزرگ جهان مانند NHDVI RAISONNE DE SCIENCE KOSJDK HGLUHVT ۱۷۵۱ چاپ ۱۷۵۱ فرانسه ، دایره المعارف بریتانیکا، دایره المعارف لاروسکا، امریکانا و... و .. تمام دایره المعارف ها ی مشهور از قدیم تا کنون خلیج فارس را با همین واژه ثبت نموده اند.

در کتاب:

- THE ISLAND OF TUNB

AND ABUMUSA An Iranian Argument in Search of Peace.

فهرست و مشخصات ۲۷ نقشه تاریخی که علاوه تعلق جزایر تنب و ابوموسی به ایران، نام خلیج فارس را نیز ثبت کرده اند، ارائه گردیده است. نقشه های خلیج فارس در شبکه جهانی اینترنت در بسیاری از سایتهای جغرافیایی نقشه های کهن خلیج فارس وجود دارد علاوه بر سایتهای اطلسهای معروف جهان در بعضی سایتهای عربی نیز می توان نقشه های تاریخی خلیج فارس را یافت از جمله در وب سایت دفتر پادشاهی عربستان سعودی ۶۶ نقشه قرون گذشته از منابع اروپایی، عربی و ترکی وجود دارد که در همگی نام خلیج فارس و معادلهای آن بکار رفته است. www.parssea.persianblog.com

اسناد موجود در کتابخانه ها، موزه ها و آرشیوهای معتبر جهان بویژه در کشورهای اروپایی و همچنین در کشورهای عربی از جمله کتابخانه اسکندریه و دار الوثائق (اداره اسناد) قاهره و نقاشی هایی مانند سقف گنبد کلیسای سن پیترو واتیکان از جمله نقشه معروف ریچارد هالدینگان متعلق به سال ۱۲۸۵ که در موزه هرفورد بریتانیا نگهداری می شود و در تعدادی از سی هزار لوح گلی تخت جمشید نشان می دهد که واژه خلیج فارس از آغاز تمدن مکتوب در همه منابع و مراجع جهان وجود داشته است، اینها نمونه ای از صدها نقشه تاریخی موجود در کتب و منابع مختلف غیرعربی است که نام خلیج فارس بر آنها ثبت گردیده است.

یکی از کتابهایی که سعی کرده است کاربرد خلیج عربی را موجه جلوه دهد کتاب خلیج عربی قدری قلعجی است اصولاً عنوان کتاب خلیج عربی قدر قلعجی با محتوای آن سازگاری ندارد چون این کتاب به شرح تحولات تاریخی اقوام و ملل ساکن در منطقه خلیج فارس اختصاص دارد و یک بخش آن نیز به دوره چند سده حاکمیت پارسها اختصاص دارد اما وی در مقدمه کتاب خود این سؤال را مطرح کرده است " خلیج فارسی است یا خلیج عربی ؟ وی که پژوهشگری سختکوش است با تمام سختی هایی که

متحمل شده هیچ سند و مدرکی از میان ۳۰۰ نویسنده، مورخ، شاعر، ادیب، جغرافیانویس، مفسر، محدث مسلمان و عرب نتوانسته است ارائه کند در نتیجه تنها مدرکی که بدان توسل جسته است، استدلال به کتاب کارگزار انگلیسی در خلیج فارس بنام^{۱۱} (رودریک اوون) است که کتاب وی در سال ۱۹۵۷ تحت عنوان "حبابهای طلایی و اسناد خلیج عربی" با هدف ایجاد جنگ روانی و سرپوش گذاشتن بر شکست های استعمار انگلیس و معطوف کردن اعراب از مسئله فلسطین به ایران چاپ و در آن چنین آمده است: "هیچ نقشه ای یا سند تاریخی را با نام خلیج عربی ندیده ام و همه نقشه ها خلیج فارس ثبت نموده اند ولی از آنجا که مردم هر دو سوی سواحل این خلیج عرب هستند!! به ادب نزدیکتر است که آن را خلیج عربی بنامیم و"^{۱۲}

همچنین قلجی در کتاب خود مطالبی را از سفرنامه کارستون نیبور دانمارکی که در سال ۱۷۶۲ در خلیج فارس بوده است نقل کرده است:

نیبور در کتاب "سفر به عربستان و دیگر کشورها" نوشته است "این که دره‌لند مردم اعتقاد دارند که عربهای خلیج فارس تحت حاکمیت ایران قراردارند صحت ندارد زیرا این قبائل بدون دولت هستند و به کسی مالیات نمی پردازند و دولت پارس بر آنها تسلطی ندارد.

لازم به توضیح است که نیبور در سراسر کتاب خود نام تاریخی خلیج فارس را درست بکاربرده و حتی نقشه بسیار دقیقی تحت عنوان نقشه خلیج فارس دارد که در آن جزایر خلیج فارس و جزایر سه گانه را به رنگ خاک ایران ترسیم نموده است.

علت اصلی اینکه نیبور، جزایر خلیج فارس را بی دولت معرفی کرده است این است که قصد داشته است مردم کشورش را برای مهاجرت و اشغال این جزایر ترغیب نماید و ترس اینکه با ارتش ایران مواجه خواهند شد را از آنها بزدايد، قلجی در کتاب خود همچنین مدعی شده است که پلینی (Pliny) (۶۲-۱۳۳) خلیج، را عربی نامیده است. باید گفت این یک برداشت اشتباه و یا دروغ عمدی آقای قلجی است با مراجعه به کتاب پلینی مبحث دریا ها خواهید دید که وی خلیج فارس را توصیف کرده و از خلیج عربی نیز که دریای سرخ است نام برده است وی که تصویر امروزی را از منطقه نداشته است خلیج فارس و دریای سرخ (خلیج عربی) را همانند دو شاخه به شکل > منشعب از دریای آریتراس (دریای عمان و عرب) تصویر نموده و در بیان مکانهای جغرافیایی اشتباهاتی را که ناشی از ضعف علمی آن دوره بوده است مرتکب شده است.

اگر چه قلجی به این سوال که خلیج و جزایر سه گانه ، فارسی است یا عربی، پاسخ صریحی نداده و آنرا مبهم گذاشته است ، اما نویسندگان زیادی از جمله نویسنده کتاب الوسیط فی تاریخ الخلیج فی عصر الاسلامی الوسیط از این کتاب و مطالب قلجی را با تحریف و نتیجه گیری غلط نقل قول نموده و

^{۱۱} Roderic owen The Arabian Gulf Golden Bubble. ۱۹۵۷

^{۱۲} - برای اطلاع بیشتر به سلسله گفتار خلیج ایرانی روزنامه همشهری ۱۶ مهر تا ۲۷ مهر ۱۳۸۱ مقاله اینجانب مراجعه شود.

نوشته است: اینکه خلیج را به فارسی نامگذاری کرده اند یک غلط تاریخی و خطای مورخین یونانی است که به تقلید از یکدیگر این نام را تکرار کرده اند؟؟!! این جمله دو نکته را بر ملا می سازد یا اینکه نویسنده از اسناد تاریخی بی اطلاع است و یا اینکه خود را به تجاهل زده و با مغالطه و بی منطقی عوام پسندانه خواسته است که حرفی زده باشد.

جواب این نویسنده را مطالب بسیاری از علما و دانشمندان عرب چه در دهه ۵۰ و چه در سالهای اخیر که بر اصیل بودن و تاریخی بودن نام خلیج فارس تأکید کرده اند و نام خلیج عربی را غیرعلمی و غیرتاریخی خوانده اند داده اند^{۱۳} و ما به همین اکتفا می کنیم اما یکی از نکات کذب تاریخی کتاب قدری قلجی این است که وی مدعی شده است که در دوره حاکمیت پارسها بر خلیج فارس آنها اصولاً فاقد دریانوردی بوده و حضوری در دریا نداشته اند! این تحریف بزرگ تاریخی را خود این نویسنده در صفحه ۷۱ در همان کتاب و در مبحث "عهد الفارسی" فی الخلیج" به روشنی پاسخ داده است و ضمن اعتراف توضیح داده است که « ۲۰۰۰ سال قبل ناوخدایان ایرانی کالاهای تجاری را از چین و سیلان تاشرق آفریقا و مصر حمل و نقل می کردند» بدیهی است که صدها مورخ شهیر یونانی، رومی و عرب در مورد عظمت دریانوردی ایرانیان سخن گفته اند مثلاً در کتاب البحر المتوسط نویسنده که خود عرب است ضمن اهمیت دریانوردان پارسی اعتراف می کند اعراب شبه جزیره در آن دوره تاریخی و حتی دوره صدر اسلام اصلاً فراموش کرده بودند که در اطراف آنها دریا وجود دارد و دریانوردی در خلیج فارس در اختیار ایرانیان بود، و اعراب تمام اصطلاحات کشتی نوردی مانند ناو- ناخدا- اسطول، سفینه، مکتوک و... را از زبان فارسی اخذ کرده اند. قلجی برخلاف ادعای اولیه در مقدمه کتاب خود مجبور شده است که همراه با کتب تاریخی به حقایق ذیل که در کتب متعددی وجود دارند در ص ۷۱ تا ۷۲ کتاب خود کم و بیش اعتراف کند.

در خلیج فارس به ترتیب امپراتوری های ایلام، بابل، سومر، آکد و آشوری حاکمیت داشته اند ولی در سال ۵۶۰ ق. م. کورش با غلبه بر دولتها و شاهان محلی و الحاق بابلین، آسیای میانه و هند و پیش روی بسوی مصر بزرگترین امپراتوری قدرتمند و فدرال جهان تا آن دوره را بوجود آورد که جانشینان وی (تا حمله اسکندر در سال ۳۳۳) یگانه امپراتور مسلط بر دریاهای فارس و احمر در آن دوره بود. این دوره که به مدت ۸۹۴ سال ادامه داشت دوره حاکمیت امپراتوری پارس بر منطقه خاورمیانه و خلیج فارس و بحر احمر می نامند.

تهیه کننده: محمدعجم

منابع برای اطلاع بیشتر :

خلیج فارس نامی کهن تر از تاریخ، محمد عجم، تهران انتشارات پارت ۱۳۸۳

^{۱۳}- برای اطلاع بیشتر مراجع شود به همشهری دیپلماتیک ۸۳/۱۰/۱۹ قدری انصاف مطلبی به نقل از کتاب خلیج فارس نامی کهن تر از تاریخ.

- اطلس نقشه های جغرافیائی و اسناد تاریخی درباره خلیج فارس از ما قبل تاریخ تا زمان حاضر . تهران, موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب, ۱۳۴۹.
- مجتهد زاده, پیروز . نام خلیج فارس در درازای تاریخ . تهران, سایه روشن, ۱۳۸۳.
- مشکور, محمدجواد . نام خلیج فارس در طول تاریخ . تهران, وزارت اطلاعات و جهانگردی, اداره کل انتشارات, ۱۳۵۵.
- نوربخش, حسین . خلیج فارس و جزایر ایرانی . تهران, کتابخانه سنائی, ۱۳۶۲.
- نقشه های جغرافیائی و اسناد تاریخی خلیج فارس . تهران, وزارت امور خارجه, دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی, ۱۳۷۳.
- نشات, صادق . تاریخ سیاسی خلیج فارس . تهران, کانون کتاب, ۱۳۴۴.

-THE GULF IN HISTORIC MAPS first Edition 250 maps of 1493-1931 and, Second Edition Contains maps 1478-1861 a private collection of original maps edited by Sultan Bin Muhammad Al- QASIMI, Printed, In UK by Streamline Press Limited, Leicester, England, in 1996 and 1999. And in UAE 2000 together 400 maps.

- The Arabian Peninsula in Old European Maps (260 maps) by Khaled Al Ankary 2001.institut du monde Arabe , Paris and Tunisia University 2001 .

The Arabian peninsula in old European maps, from the end of the 15th century to the beginning of the 19th century : Khaled Al Ankary collection : Exhibition from September 15th to October 28th 2001 .Baker Berry GA1101 .P465 2001 .

- Atlas of Historical Maps of Persian Gulf from pre history till present time, Kartugrafi-i Sahab, 1349 [1971] (370 maps)

- Tibbets, Gerald Randall, Arabian in early Maps, Naples, Italy, and Falcon press, 1978.
- A Guide to Antique Maps Collection of king Abdulaziz Public Library.Riyadh
- Kuwait in historical maps 1994 by Abdul lah ghanem 200 maps
- Roots of Kuwait in Netherlands maps 1991 .14 maps
- Atlas-i Iraq dar naqshahha-yi qadimi / Ahmad Susah ;1959 Baghdad . 37 maps
- MAPS OF Bahre Fars IBN Huoghal with 11 another maps of Persian Gulf have been published by bank of Bahrain and Dar al Koran of Bahrain 1996.
- and the books: "Etefaghat Seyasy Eghtesadi from 1806 up to 1970 between Arabs and British by Ali Mohammad al Rashed published in UAE 1989. in which you will find more than ۳۰ treaties which contain The name khaleeje-e Farsi) Persian Gulf

THE ISLAND OF TUNB AND ABUMUSA An Iranian Argument in Search of Peace and Cooperation in the Persian Gulf ,Pirouz Mojtahed- Zadeh ,SOS University of London,1996.

Atlas Historique L antique, Carte II, Presses Universitaire Paris 1955.

Geographie de Strabon, Paris 1805. Deuxieme livre. P.357-362.

Voyage du Merchand Arabe Sulyman en inde et Chine, Redige en 851, Gabriel Ferrand . 1922 Paris.

Atlas Altarikhia by Dr Abdul Moneam Al Majed ,

Dar al fekr al Arabic ١٩٨٤

- Historic maritime maps 1290-1699 Donald wigan press, New York, USA.2000. 3 old maps of Persian Gulf.

<http://weblog.persiangulffestival.com/ParsSea> -

-

www.parssea.persianblog.com